

Київський міжнародний економічний форум
6-7 жовтня 2016 року

**Панельна дискусія
«Стратегія розвитку банківської системи України»**

Модератор – Анатолій Гулей, Голова правління ПрАТ «Українська міжбанківська валютна біржа»

Спікери:

- Гжегож Колодко, Професор економіки, директор інституту "TIGER" в університеті Козьмінського, віце-прем'єр-міністр і міністр фінансів Польщі (1994-1997 і 2002-2003)
- Масару Танака, Експерт Центрального банку Японії, радник Міністерства фінансів України
- Анна Тчечінська, Віце-президент Національного банку Польщі
- Юрій Прозоров, Голова Правління Центру розвитку ринкової економіки (CMD-Ukraine)

Модератор:

Маю надію і сподівання, що сьогодні наша зустріч є особливою, яка дасть можливість нам як зробити аналіз минулого, так і поглянути в те майбутнє, яке очікує Україну. Основною функцією Національного банку, який на сьогоднішній день виконує свої зобов'язання, це – забезпечення стабільності грошової одиниці України. Сьогодні є надзвичайно багато запитань як до самого Національного банку, так і до самої банківської системи, і до самого економічного стану нашої держави. На думку керівництва Національного банку, це єдиний інструмент, який створює сьогодні передумови до економічного зростання. Катастрофічне падіння в 14-15 роках, хоча ми пам'ятаємо, що розпочалося воно в жовтні 2013 року, коли банківська система почала втрачати депозити, падіння, знецінення грошової одиниці чітко вказали на те, що є певні помилки регулятора, на які варто звертати увагу і не допускати його в майбутньому.

Сьогодні слід говорити також і про саму банківську систему, яка пережила дві кризи: кризу 2008 та 2014 років. Найбільш болючою кризою у нас є криза 2014 року. На сьогоднішній день з банківської системи пішло більше 80 банків. Незрозуміло, чи це очищення банківської системи, чи це трансформування банківської системи. Я б хотів, щоб ми спільними зусиллями все-таки зробили оцінку: які ми бачимо плюси, які ми бачимо мінуси і чи можна це характеризувати як позитив? Тому ми будемо реалістами, менше оптимістами і більше реалістами.

На сьогоднішній нашій панелі у нас присутні запрошені: Гжегож Колодко, професор економіки, директор інституту "TIGER" в університеті Козьмінського, віце-прем'єр-міністр і міністр фінансів Польщі (1994-1997 і 2002-2003); Масару Танака, експерт Центрально банку Японії, радник Міністерства фінансів Україн; Анна Тчечінська, віце-президент Національного банку Польщі; Юрій Прозоров, Голова Правління Центру розвитку ринкової економіки. Ми очікуємо ще одного спікера, голову Комітету Верховної Ради, Сергія Рибалку. Він спізнюється, розпочнемо без нього, і я думаю, що він зможе бути максимально ефективним саме в тих дебатах, коли в нас виникнуть питання і відповіді. І, до вашої уваги, я, як модератор, Голова правління Української міжбанківської елітної біржі, Анатолій Гулей. Регламент роботи наш досить простий: 8-10 хвилин буде для запитань, які будуть задаватись нашим спікерам. Вони повинні будуть вкласти. Годину ми будемо розмовляти на важливі питання, ті, які на сьогоднішній день найбільш актуальні. Останні 20 хвилин ми будемо відповідати на питання із залу, тому готуйте свої запитання і, по можливості, підвищуйте свою активність у спілкуванні з нашими спікерами.

Отже, перше запитання пов'язане саме з банківською кризою в Україні. Запитання до Гжегожа Колодко: банківська криза в економіці, банківська криза в Україні, це все-таки очищення самого банківського сектору від радянського минулого чи, можливо, це перерозподіл банківського ринку в бік якихось великих банків і зачищення від найменш капіталізованих банків, чи, можливо, це був ідеальний шторм для того, щоб банківську систему залишили банки, які не здатні підтримати економіку держави. Тому я б хотів, щоб Ви висловилися і дали нам свої поради.

Гжегож Колодко:

Я, звичайно, тут не для того, щоб надавати рекомендації, а щоб ділитись просто своїми міркуваннями як економіст, як професор економіки, як дослідник, оскільки останнім часом ми, звичайно, проводимо дослідження, які зорієнтовані на формування стратегій та політики. Я, зокрема, був віце-прем'єр-міністром і міністром фінансів Польщі, і, звичайно, Міністерство фінансів у Варшаві розташоване на тій самій вулиці, що й керівництво Національного банку, тому ми, фактично, добре бачимо одне одного. І я мушу сказати, що монетарна політика і фіскальна політика, фактично, слугують одній і тій самій меті. А мета, власне, полягає в тому, аби створити сталий розвиток і розширення економіки в часи, як я вже зазначав, незворотної глобалізації, де, фактично, все є закрите в плані економічної діяльності і де не завжди є місце для втручання неагресивних зовнішніх сил, тому іноді повинна застосовуватись така шокова політика, агресивна політика, зокрема, це політика американізму, яку ми відчуваємо в економіці світу на даний момент. Ми повинні пам'ятати про те, що все відбувається так як воно відбувається, у зв'язку з тим, що багато паралельних процесів, і в країні, яка проходить процес переходу. Тобто вона проходить процес переходу до ринкової економіки, як ми це називаємо і яка в інституційному плані все ще є достатньо слабкою. А зі стратегічного погляду вона ще є непередовою і нерозвинутою, не перебуває на рівні розвинутих країн світу. То дуже важко, щоб ця країна без ризику пройшла цей перехідний етап. Зокрема, в плані фіскальної політики, політики обмінного курсу, фінансової ситуації. Тут виникає дуже багато проблем, і не все залежить від нас. Нас, я маю на увазі, не якусь конкретну установу, ніхто не є ідеальним. Звичайно ж, навіть в історіях успіху. Наприклад, наша країна. Вважається, що в нас є історія успіху Центрального банку нашої країни. Але я думаю, що у цьому успіху ми завдячуємо вдалому поєднанню монетарної і фіскальної політики.

Отож, які ж уроки, якими рекомендаціями я можу поділитись з польського досвіду? В першу чергу хочу сказати, що я виступаю

прихильником незалежності Центрального банку від уряду, від держави. Але тут ризик полягає в тому, що незалежність від уряду, від держави чи навіть від парламенту, чи від Верховної Ради передбачає те, що Центральний банк несе відповідальність, повну відповідальність за ситуацію. Зі свого досвіду я можу сказати, що якщо уряд не має права втручатись в діяльність Центрального банку, то не завжди це веде до позитиву. Зокрема, якщо ми говоримо про політику лобіювання чийось інтересів, зловживання владою, хеджевих фондів транснаціональних глобальних банків, для яких Центральний банк, з усіма цими активами банківського сектору і ресурсів, є просто клітинкою на шаховій дошці чи просто фрагментом десктопу комп'ютера. Тому треба, насправді, дуже обережно підходити до того, яким чином регулювати діяльність фінансових ринків. Тобто нам залишається, фактично, залежати від певних непередбачуваних зривів, криз, спекуляції з валютним курсом.

Ми бачили, що десь 20 років тому в Центральній Азії, в Південній Азії таке теж відбувалося, і по-різному країни зреагували. Наприклад, Малайзія і Індонезія по-різному відреагували. Одна з країн зафіксувала рівень курсу обміну валют, інша країна навпаки, і це було рішення прем'єр-міністра. Я думаю, що реакція Малайзії була кращою, ніж індонезійська чи ніж філіппінська, чи ніж в Таїланді, чи якихось країн Океану. І насправді Центральний банк, якщо він є незалежний, але якщо його підтримує держава, тобто певним чином дають поради в фіскальній політиці, може вистояти такі спекуляції, таку гру з валютним обмінним курсом. Ми ніколи не проходили банківської кризи, в прямому розумінні цього слова. Після шокової терапії, яку, як ви знаєте, доводилось застосовувати в багатьох країнах, дуже багато державних компаній було ліквідовано в багатьох країнах завдяки не занадто розумній політиці, яку застосував чи то Національний банк, чи то уряд, вплинувши на Центральний банк. Тобто тут має бути певна співпраця. Звичайно ж, Центральний банк Польщі консультувався з різними країнами Організації співробітництва і розвитку Європи, які вже проходили схожу ситуацію. Ми отримували підтримку країн Західної Європи, тому що завжди ці рекомендації, цей досвід є важливими. Ми проходили цю історію вперше, і нам потрібен був досвід. Отже, якщо ви справді подбаєте про всі необхідні резерви, якщо ви будете встановлювати здорові, правильні установи, які регулюватимуть цю політику у сфері національного банківського сектору, то я думаю, що все повинно вдатись. От в Польщі нам вдалося водночас регулювати діяльність фінансових посередників, процес рекапіталізації, інтеграції в міжнародну фінансову систему, і ринок капіталів, і фондові біржі, і так далі. Саме тому нам і вдалося досить ефективно подолати корупцію, про яку ви настільки часто чуєте в Україні, і саме тому наш фінансовий сектор

показав себе з набагато кращої сторони, набагато адекватніше, ніж в багатьох інших країнах пост-соціалістичного простору. Це, власне, було пов'язане з правильно обраним контролем, в нас була комісія безпеки, в нас був певний нагляд. Звичайно, в нас теж були прояви цього наївного, дитячого раннього капіталізму, але я думаю, що принаймні це було не таким чином, як от в Росії. Наприклад, в 90-х роках було дві тисячі банків. Ви розумієте, кількість банків насправді не відіграє важливої ролі в капіталізації країни, тобто річ не в кількості. Тут потрібна правильна політика регулювання, правильна політика стимулювання з боку Центрального банку. Я не буду вдаватися в деталі, тому що тут не місце для цього.

Модератор:

Все-таки я б хотів задати запитання Юрію Прозорову: так все-таки збільшення чи зменшення кількості банків на Україні? Це все-таки для України, для клієнта, для простого громадянина. Це все-таки краще чи, можливо, гірше. Я би все-таки хотів отримати чітку відповідь з очищення такої кількості банків. Як це взагалі впливає на катаклізми в самій економіці? Чи готові ми були, чи не готові? Чи, можливо, це треба було зробити протягом одного чи двох років? Чи треба було написати план, в якому проходить реформування, затвердити на раді Національного банку і сказати, що ми робимо розформацію. На жаль, ми це не почули, ми тільки побачили.

Юрій Прозоров:

Шановні колеги-банкіри, що є в залі, шановні учасники конференції, шановні панелісти. Я буду говорити по-руськи, що б удобнее было коллегам-иностранцам, которые может быть не очень хорошо знают украинский, не обязательно переводить. Я работаю в банковской системе с 1994 года.

Я начинал свою карьеру в Херсонской области. Я набивал платежки. В каждом банке, кто помнит, был только один компьютер и US Robotics, который передавал крышку «Z» в Национальный банк. Сейчас мы дошли до совсем других технологий, о которых говорили утром, но подход к банковскому делу в стране мало изменился. Если вы помните, было четко четыре группы, занимающиеся банковским делом в Украине: во-первых, это старые банкиры, работавшие еще в Госбанке СССР, в Центробанке, которые знали это дело, и они открывали свои банки. Затем были комсомольцы, в том числе и наши структуры. Были бандиты, которые закрывали свои банки, еще в 90-х, вешали за ночь замочки. И бизнесмены, которые нужны были для построения своих финансово-

промышленных групп. Очень много было банковских кризисов на Украине с начала 90-х годов до нынешнего времени. Прилетел ли сейчас в нашем последнем кризисе «черный лебедь» или случился идеальный шторм, как уже говорил пан Гулей, как говорила Валерия Алексеевна Гонтарева, глава Национального банка?

Я скажу, что есть два подхода, оба из них правильные. Первый о том, что наше банковское дело пришло к своему тупику. Мы говорили о том, почему пришли в Украину иностранные банки, почему у нас органический рост системы и небольшие банкротства, с которыми справлялся Фонд гарантирования физических лиц. Потому что банковское дело – это рискованный бизнес. В любой стране, в любой год происходят банкротства банков только потому, что они неправильно управляли своими активами и пассивами. Либо сейчас произошло что-то экстраординарное, чего не было ни в одной другой стране мира, и поэтому у нас катастрофически банковская система съёжилась. И сейчас она находится в таком состоянии, что мы говорим, что ее там дозачистят до конца или прекратят зачистку и тогда она начнет кредитовать по-новому. Первый подход о том, что не те банки были созданы, не тем они были проданы и, поэтому, нужно ожидать, что те иностранные банки, которые останутся здесь, и небольшое количество банков с украинским капиталом, как-то приспособятся, и эта новая конфигурация банковской системы будет уже запускать нашу экономику после вот этого дна кризиса, в котором мы пребываем. Возможно, но я задаю тогда конкретный вопрос, как, например, я задавал немецким коллегам. Представьте ситуацию в Германии в тот же год, когда случился кризис у нас, и на банковскую систему Германии действовали бы такие внешние факторы, которые пришли к нам. Например, евро в Германии в три раза бы обесценился по сравнению с долларом, закрыли бы КФВ и «Гермес», которые у нас так и не открыли (Банка развития и экспортного кредитного агентства у нас так и нет). При этом треть банковских клиентов перестали платить по своим кредитам и Центральный банк, Бундесбанк, или Марио Драги (Глава Евроцентробанка) не стали поддерживать рефинансированием оставшуюся немецкую банковскую систему (лучшую, как сейчас говорят, по построению в стране). Двоих экспертов я спрашивал и ни один из них не сказал, что немецкая банковская система справилась бы с таким ударом девальвации.

Возможно, коллеги из других стран говорят, что корейская банковская система справилась бы. Возможно, какие-то восточные европейские страны при таких вводных условиях, которые мы получили в нынешний кризис, справились. Но я бы сказал, как человек, который занимается достаточно долго изучением банковского капитала, что нет.

Мы еще в конце 2014-начале 2015 года обговаривали теорию трех "Д" составляющих украинского кризиса: девальвация, дедоверизация системы и десуверенизация. Излишняя девальвация – по нашим расчётам, выше 18 гривен за доллар – привела как к коллапсу в пассивной части баланса в банках, так и в активной. Три проблемы, которые обсуждались много раз на всех банковских конференциях внутри системы – это гар по валютам, гар по срокам и инсайдерское кредитование. Оно сработало полностью без каких-то ограничений и помощи Центрального банка в тот момент, когда систему можно было еще спасти, не приведя к такой глубокой, как теперь говорят, зачистке. Сначала говорили "трансформация", теперь уже нельзя говорить о трансформации. Поэтому, здесь внешние условия для банковской системы были действительно идеальным отрицательным штормом. Справились и сами банкиры с теми вызовами, которые были у системы. Часть даже тех банков, которые управлялись иностранными менеджерами, также показали не лучший результат. То есть нельзя говорить, что украинские банковские менеджеры были хуже или лучше иностранных.

При советской власти и, наверное, в Польше тоже, всегда были цитаты Ленина и прочих. Вот, если бы были угольные предприятия, то писали бы лозунг "Уголь – хлеб промышленности". Вот я помню, учился в КПИ, когда он еще был не имени Сикорского, а имени надцатилетия Великой Октябрьской Социалистической революции, на нашем факультете электронной техники партком никак долго не мог придумать, что же по электронике Ленин сказал, не было же тогда еще электроники. Но они – хорошие профессора, нашли из философского его сочинения "Электрон так же неисчерпаем, как атом. Факультет электронной техники". Так вот у банковского дела всегда какой был лозунг, что банковская система – это кровеносная система экономики. Вот у нас кровеносная система (украинская) попала в такую ситуацию, что, как больному диабет – инсулин упал в три раза. То есть вот он был 5.05, потом стал 8, а потом пошел такими показателями сахара, что человек не может выдержать. Какое лекарство нужно? Рефинансирование! Чтобы погасить. Рефинансирование привело к еще большему выбросу на валютный рынок, и дальше, дальше, дальше пошло зашкаливать. Какое еще? Очень много сосудов в системе. Нужно чуть-чуть их обрубить, тогда в оставшихся кровеносных сосудах кровь останется. Запас, построенный в 90-тые годы под руководством тогдашнего Национального банка, был в системе достаточно велик.

Поэтому, переходя, что можно было сделать дальше и неминуемо ли это или минуемо. Здесь мы видим интересы нескольких игроков, которые

остаются в банковской системе. В 2003 году я написал статью о концентрации банковской системы в Украине в "Віснику НБУ". Тогда я написал, что Украине достаточно 35-50 банков в долгосрочной перспективе. Вот мы прекрасно понимаем, что сейчас ситуация: 50 банков – это 99 процентов системы. Достаточно ли этого? Я всегда сравнивал нашу банковскую систему с большой мышью с длинным-длинным хвостом. Вот эти 50-70 банков -- это было тело и голова. И вот оставшаяся сотня – этот хвост. Еще в 2004-2005 годах сюда массово приезжали инвесторы, мы их консультировали. Я говорил: не покупайте ничего в хвосте, он никогда не станет телом, как бы вы не пытались с ним работать. Практически всех, кто купили банке в хвосте, уже нет на рынке. Но сейчас ситуация ведь еще хуже: мы перебили хребет этой нашей мыши или собаке – то есть украинский банковский капитал, средние и крупные банки. У нас из-за этого стала намного больше голова, и нашу систему можно анализировать сейчас как 100+1 или 1+100 – то есть основной первый главный банк.

Дальше, мы делали анализ, идет группа банков с иностранным капиталом, которые, как мы называем, не успели примкнуть к ушельцам с рынка. То есть не ушли. Они бы рады были уйти, но остались на месте. Группа с российским капиталом. То есть официально у нас называется, что российских банков нет в Украине, все они – украинские банки с российским капиталом. Но те государственные банки, которые управляются непосредственно, мы понимаем, какими наблюдательными советами. Я, например, не считаю, что они настолько здесь уже украинские. И возможна ли ситуация, что украинский капитал в нынешней ситуации (проблем с самой экономикой Украины внешней и отсутствием финансирования с рынков капитала западных) сможет вот эту нарушить ситуацию, которая сложилась. И что будет с этим хвостом? Хвост практически уже не влияет ни на что. Фонд гарантирования вкладов, в которые попало столько банков, теперь составляет третью часть системы, которая не работает. Но это банки, это банковские активы, зависшие пассивы, и он живет отдельной жизнью. То есть ни в какой стране Европы или даже в Азии без создания bad банков или bridge банков, которые у нас не созданы, без вычищения системы от токсичных активов, (они остаются на балансах тех банков, которые работают), преодолеть до конца банковский кризис невозможно. Соответственно, если мы будем еще полгода зачищать систему от оставшихся средних и мелких банков, кардинально ничего не изменится. Даже если стабилизируется валюта на том уровне, который есть при поступлении транша МВФ, запуск кредитования, говоря о том, что виноваты клиенты, которые сильно закредитованы, сами плохие, никто не будет

кредитовать. А клиенты говорят: при ваших ставках, которые вы даете, банкиры, наши все инвестпроекты являются убыточными. То есть нет такой точки флуктуации, за которой банковская система станет мгновенно здоровой и завтра начнет работать. Поэтому, мое мнение, что кризис был объективным, реакция Национального банка была не совсем правильной. Но система как таковая пока осталась. Если бы не было здоровых сил и достаточно опытного и грамотного персонала, который работает в банковской системе Украины, мы бы имели банковский коллапс, мы бы имели полную остановку платежей, и мы бы имели еще больший прострел валюты до тех уровней, которые мы уже один раз видели, но от которых удалось отскочить. Мое мнение таково.

Модератор:

Масару Танака, к Вам будет вопрос. За 25 лет независимости Украины, она прошла около 20 кризисов в экономике, из них 11 было валютных. Вот такое тяжелое постсоветское государство мы получили с очень тяжелой экономикой, которая не давала возможность пройти эти 25 лет быстрым шагом. Приходилось все время возвращаться и что-то исправлять. И каждый раз все население, когда проходит валютный кризис, научилось бороться с этим валютным кризисом. И, на удивление, мы видим, что у населения на руках находится около 90-110 миллиардов долларов, которые не попадают в экономику Украины. И сегодня это сильный потенциал, который, к сожалению, государство не использует. Нет просто доверия к этим институтам. Может быть, Вы бы нам подсказали какие-то рекомендации. Может быть, из Вашего опыта прохождения таких валютных кризисов. Где мы потеряли вот этого клиента, который верит своим сбережениям в экономику государства? Пожалуйста.

Масару Танака:

Я працював в Японії у відділі Міністерства фінансів України. Я був радником, коли ми проходили теж таку схожу кризу. Я мушу сказати, що під час нашої боротьби з цією кризою ми зрозуміли, що незалежно від всіх міжнародних резервів, які ми мали на той момент, ми б не пройшли цю кризу без наших хедж-фондів, які би ми не підтримували. Ви знаєте, що всі країни дуже хотіли, що би єна підсилила свої позиції, а не послабила, і в нас були ці мікрохеджеві фонди, які мали регулюватися Центральним Банком Японії. І чомусь вважалося, що гра ведеться неправильно, що правила гри у нас неправильні. Відбувався демпінг, і потім ситуація повернулася таким чином, що нам треба було просто продавати резерви, американські долари, замість того, щоб їх купувати. В нас були такі

падіння, стрибки вгору і вниз, і ми проходили такі стрибки дуже тривалий період часу. Десь приблизно так і було, 25 років. Я мушу сказати, що, на нашу думку, це була така макрокриза, але ми вирішили, що не варто з цим боротись за допомогою міжнародних резервів, краще спробувати подивитись, чого шукають міжнародні інвестори. Ми зрозуміли, що вони хочуть, аби Японія відкрилась: Японія до того була дуже закритою країною, особливо в фінансовій сфері, і в нас, в Японії, Міністерство фінансів контролювало всю ситуацію, контролювало всі банки, включаючи державні і комерційні банки, приватизовані банки. Центральний банк був таким собі центральним органом, який фактично монополізував ситуацію. Ми зрозуміли, що хедж-фонди насправді це теж інструмент, який може вплинути загалом на фінансову систему Японії, тому що японські банки це були такі собі конвойовані системи, тобто системи, які супроводжували Міністерство фінансів, яких воно повністю контролювало. Тобто в нас повністю всі хедж-фонди, всю ситуацію контролювало Міністерство. Ми спробували трошки змінити валютний курс нашої єни. Знову ж таки, причина полягала в тому, що зараз в Японії тільки Міністерство фінансів не бере відповідальність за зовнішню політику, за зовнішню фінансову політику. І я, власне, за наказом Міністерства фінансів України намагався поради, вірніше за дорученням Міністерства, намагався надати рекомендації, що можна зробити, у зв'язку з таким міжнародним тиском на зміну валютного курсу єни. Іноді Міністерство фінансів сприймали мої поради, тому що, фактично, Центральний банк не міг нічого. Ми могли давати поради, ми нічого не могли безпосередньо зробити. Міністерство казало: "Ну добре, ми спробуємо прислухатись до вашої поради, а що з цього вийде"? Це була своєрідна гра в американські гірки. Ми сказали, що в нас єдиний вихід – це відкрити нашу фінансову систему, відкрити фінансову систему Японії для світу. Це можна зробити у різному форматі. Наприклад, впустити на нашу територію міжнародні банки, тоді в нас буде конкуренція. Це з одного боку добре, з одного погано, але в нас мають бути однакові правила гри для іноземних банків і для наших банків. Міністерство справді зрозуміло, що наші банки просто не зможуть конкурувати з американськими банками чи з іншими міжнародними банками, які прийдуть на наші терени. І якщо ми впустимо ці банки і не будемо контролювати ситуацію, і банки спробують самі "виживати", самі утримуватися на цій ситуації, то, мабуть, все-таки іноземні банки виграють. Це також для нас не зовсім добре, але таким чином ми потрапимо на міжнародні фінансові ринки. І ми зрозуміли, що з часом все-таки наші національні банки (неприватизовані або державні) знайдуть шляхи конкуренції з міжнародними банками. На щастя, Міністерство фінансів до нас прислухалося і почало відкривати, але дуже поступово

відкривати наші фінансові ринки для міжнародних банків. Звичайно ж, свою частину пирога Міністерство фінансів хотіло для себе втримати, тобто вони не хотіли залишитися без роботи, тому це була дуже поступова зміна.

Не було такої зміни, про яку ви сьогодні згадували, зміни за одну ніч. Це було дуже поступово, і ми навіть не говоримо, що це була дерегуляція. Це було поступове зменшення регулювання, я би назвав це так. Цей процес тривав десь десятиліття, чи, можливо, десь років 15. І в ході цієї процедури, звичайно, хедж-фонди нас добряче атакували, але ми побачили, світ побачив, що Японія відкриває свої фінансові рамки, і поступово іноземні банки почали з'являтися в нас. Вони купували нашу заборгованість, тобто накопичену заборгованість наших японських банків, але, звичайно ж, вони не поспішали з цим. Вони спочатку упевнилися в тому, що ціна, яку їм показували за оцю накопичену заборгованість банків, була справжньою, тобто, що їм показували стабільні, правильні цифри. Вони, звичайно, проводили аудит роботи японських банків. Наші банки брали позики в американських банків, відповідно для цього, щоб надати послугу, американські банки проводили аудит і перевірку діяльності цих банків.

Ми, в свою чергу, змінили податкову систему, ми змінили законодавчу систему і ми змінили навіть систему існування юридичних фірм: зараз в Японії юридичних фірм немає, є лише юристи, які функціонують окремо на приватній основі. Це цікаво також. Звичайно, нас багато хто за це критикував, забагато реформ. Критикували і Центральний банк, критикували і Міністерство фінансів, але поступово все-таки клімат, сама атмосфера проведення цих аудитів, визначення справедливої номінальної вартості і вартості будь-яких кредитів, будь-якої заборгованості привело до того, що хедж-фонди залишилися задоволеними такою оцінкою ситуації, вони почали з'являтися в нас. Іноземні банки до нас приходили. Питання безпеки також було певним чином вирішено завдяки проведенню таких перевірок. Десь 95 відсотків банків, які зараз функціонують в Японії, це, фактично, банки, якими володіють оці хедж-фонди. Тобто зараз у нас практично усіма банками володіють хедж-фонди американців.

Звичайно, також в Японії не всі були прихильниками такого відкриття наших фінансових ринків, тому що вони не хотіли грати за правилами гри американців. Але на той момент, це було єдине правильне рішення. І ми дійшли до того моменту, коли Міністерство фінансів усвідомило, що це єдиний шлях виходу із ситуації. І такий шлях спрацював, поступово, але спрацював.

Таким чином, в нас налагодилась співпраця між Міністерством, між Центральним банком. Іноземні банки викупили накопичену заборгованість наших банків, а з часом навіть наші національні інвестори почали викупувати накопичену заборгованість, чого раніше вони ніколи б не зробили. Тому що ситуація стабілізувалася, тому що вони побачили, що є іноземні інвестори. Таким чином, наша ситуація налагодилась приблизно за 15 років, які можна назвати втраченою декадою, втраченим десятиліттям. От це про те, про що ви говорили, що в нас не відбулося все за тиждень чи за два. Ні, в нас ситуація стабілізувалася впродовж тривалого періоду часу. Яким чином, я от власне зазначив.

І ще один момент, на якому я хотів би наголосити, полягає у проблемі з державними банками, принаймні впродовж цього року. Я зараз підійшов вже до вирішення цієї проблеми, до розгляду цієї проблеми, але бачу, що універсального вирішення проблеми немає для всіх країн, які проходять перехідний період, тому що у всіх країн є свої рівні судової системи, свій рівень розвитку, свій рівень бюрократії, корупції, незалежності Центрального банку чи рівень слабкості Центрального банку, чи, навпаки, рівень слабкості або сили дерегулювання з боку Міністерства фінансів. Тому одного єдиного універсального рішення, панацеї немає. Єдине, що я можу сказати, це те, що просто у нас в Японії більше загалом державних підприємств, державних банків, ніж тут в Україні. Але відмінність полягає також ще й в тому, що державні банки і державні підприємства в Японії не можуть конкурувати з комерційним сектором. Вони перебувають на ринку для того, щоб розглядати питання банківської справи чи якихось фінансових активів, з якими не працюють комерційні банки. Тобто в нас ще розподілені сфери впливу, і це також досить добре, тому що нашим громадянам, громадянам Японії, потрібні певні інструменти і механізми, які не пропонують комерційні банки. Фактично, це не конкуренція, це взаємодоповнення.

Звичайно, в деяких сферах може виникати певна конкуренція, тому що державні банки, якщо вони постійно втрачають активи, то так само, напевно, з часом, вони будуть стерті з лиця землі. Я не говорю, що в Україні не треба утримувати державні банки. Ні, державні банки мають свою нішу, своє право на існування. Але ви повинні упевнитися в тому, що вони не конкурують з комерційними банками, що вони просто відіграють свою роль як державні підприємства. Тобто це означає, що вони працюють не заради прибутку, вони працюють заради існування банківської системи, повноцінного функціонування цієї системи. В Японії в нас так воно і продовжується. В нас є державні фінансові установи, які не зовсім працюють з людьми, вони більше працюють установами.

Минулого року, в кінцевому результаті, більшість з них було приватизовано, зокрема найбільші банки. І, звичайно, якщо ці банки стали би конкурувати з комерційними банками, то всі комерційні банки зникли б. І тому в Японії ми зараз мусимо слідкувати за тим, щоб не було такої безпосередньої конкуренції між державними і комерційними банками. Саме тому наше Міністерство фінансів ввело певні обмеження на фінансові інструменти, з якими можуть працювати державні та комерційні банки.

Таким чином, ми впроваджуємо поступові зміни в секторі комерційної банківської справи, і я думаю, що вже наші власні банки зможуть конкурувати з іноземними. Я думаю, що Україна, можливо, не дуже багато уроків може винести з досвіду Японії, але все ж таки невеличкими порадами може скористатись. Зокрема, в аспекті банківської кризи, я думаю, що вам не треба чекати 15 років, так як ми робили, і я тут для того, щоб вам допомогти пришвидшити цей процес».

Модератор:

Панні Анно, до вас буде питання щодо валютного регулювання. Я б хотів, щоб ми поговорили на цю тему, тому що в нашій країні існує валютний декрет, який був прийнятий ще до 1996 року. В мене немає до нього претензій в професійній частині, в мене є претензії до виконавців, які користуються цим декретом. Тобто в 1996 році Україна отримала власну валюту, гривню, і ми гарно пам'ятаємо 1998 рік, технічний дефолт Росії, який вдарив і по нас, і ми не змогли себе захистити, тоді гривня підскочила. Це був перший потужний поштовх, про який всі промовчали, але, тим не менше, гривня втратила. І далі ми бачимо рух від п'яти до восьми, від восьми до дванадцяти, від дванадцяти до двадцяти чотирьох. І чи все в порядку в нас в цьому валютному регулюванні? Можливо, лібералізація, можливо, бізнес, який працює з цією валютою, можливо, потрібні якісь більш ліберальні умови для ведення бізнесу і взаємодія в елементах експорту і імпорту. Скажіть, будь ласка, своє бачення, свою практику. Можливо, ви проходили ці важкі шляхи взаємовідносин торговельного балансу в частині експорту і імпорту. Україна досить важко переживає ці всі моменти. На сьогоднішній день золотовалютні запаси України більше 15 мільярдів, але ми прекрасно розуміємо, що краще, щоб вони були 18. І це великі суми запозичень. На жаль, власної валюти ми туди покласти не можемо сьогодні. Будемо надіятись на кращі часи. Тому чи потребує Україна валютної лібералізації і якої саме потребує?

Анна Тчечінська:

Дякую насправді, що поставили мені таке запитання. Лібералізація це дуже складна процедура, вона повинна бути дуже добре спланованою, повинна бути дуже вчасною, і кроки в межах процедури лібералізації повинні бути абсолютно послідовними та узгодженими. Ви знаєте, що кожна країна потребує дійсно високого рівня золотовалютних резервів, тому що від цього залежить дуже багато факторів, вони стабілізують рівень валютного курсу, тому наш Національний банк Польщі дуже відслідковує рівень іноземної валюти, оскільки ми хочемо гарантувати собі безпеку від кризи, безвалютної кризи. Тому за останні роки, ми не зіткнулися з тими наслідками, з якими зіткнулися дуже багато інших країн. Кожна країна потребує капіталу, потребує інвестицій. Якщо достатньо фінансування, достатньо капіталу для інвестицій. Для стимулювання економіки немає капіталу і потенціалу для розвитку країни, це означає, що слід вживати в ході процедури лібералізації якихось кроків.

Однак лібералізація, зокрема валютна лібералізація, вимагає досить багатьох елементів. В першу чергу, якщо говорити про економічне зростання, це має бути базове, стабільне, фундаментальне економічне зростання. І воно передбачає сильний фінансовий ринок і належний рівень розвитку ринку. Усім абсолютно відомо, що на даний момент, фінансовий ринок це важливий елемент регулювання фінансової політики. Я не маю на увазі, що наступна криза буде кризою саме фінансового ринку. Однак мені здається, що реакція фінансового ринку дуже швидка, тобто це вказує на те, що на будь-які негативні зовнішні чинники, фінансовий ринок відреагує найшвидше. Тому треба про це пам'ятати і дуже обережно підходити до такої реакції. Річ у тому, що в Польщі вся економічна система залежить від комерційних банків. Ми, власне, маємо комерціалізовану систему банківської справи. Сильна система комерційних банків повинна бути найважливішим завданням інституціоналізації. Саме тому вже дуже багато говорилось моїми колегами, вони згадували про сильні базові елементи, сильну інституційну основу, сильне регулювання. І всі ці елементи дійсно повинні бути продумані, сплановані і проводитися поступово для того, щоб уникнути відтоку капіталу із країни.

Дуже багато залежить від повноважень кожної установи та розподілу повноважень, я маю на увазі Центрального банку, Міністерства фінансів, від рівня нагляду, який здійснює держава та уряд за банківською системою. Адже всі ці установи повинні координувати свою діяльність і співпрацювати з тим, щоб належним чином провести процедуру лібералізації і змінити законодавство. І я думаю, що саме така

поступовість лібералізації є передумовою успішності процесу лібералізації. Польща, я мушу сказати, була досить щасливою країною, пустунчиком долі, тому що, фактично, нам вдалося дуже поступово провести всі ці реформи, ми добре опрацювали цю процедуру. Я навіть пам'ятаю це обговорення, дискусію, коли йшлося про закон, чи можуть люди платити в магазинах в євро. Дуже багато обговорень велося з приводу того, чи це добре, чи це погано і що станеться, коли люди дійсно отримають змогу купувати продукти в магазинах, платити в євро. І нічого не сталося, все добре, все нормально, тому що все це відбулося поступово, ми до цього підготувалися. Саме тому ситуація у нас зараз стабільна, фінансовий ринок у нас стабільний, і навіть попри те, що у нас все-таки була певна криза, я би не сказала, що у нас відбувся відтік іноземної валюти, іноземного капіталу з країни. І, як вам відомо, 50 відсотків власності, тобто 50 відсотків банків, це іноземні банки. Вони також обговорили питання такої пропорції, і на початку перехідного періоду в Польщі, коли капіталу бракувало, іноземні банки давали дуже важливу частку і вони дійсно сприяли розвитку внутрішніх банків в Польщі, оскільки вони забезпечили високі технології, саму процедуру, дотримання стандартів якості, надавали капітал. Це означає, що зараз ми є партнерами на ринку, і фактично не має різниці між банками іноземними і нашими. Але якщо ще раз повернетесь до питання лібералізації, то хочу наголосити на тому, що при лібералізації повинна бути налагоджена співпраця і координування діяльності між усіма фінансовими установами. Вони повинні працювати із загальною, спільною метою зростання. Рішення тут, в цій процедурі, проводити абсолютно непросто. Єдине що пам'ятайте: це поступовий процес.

Модератор:

В нас обмежується час, але тим не менше ми спробуємо надати кожному спікеріві ще по 5 хвилин. Я спробую дати тему, а кожен з вас все-таки надасть ці поради. Перше запитання до пана Гжегожа. Все таки, в чому полягають успішні монетарні реформи, як ви думаєте, в чому є слабкі місця України в частині монетарних реформ, які би Ви поради нам дали, на що особливо слід звернути увагу? В межах 5 хвилин, 2-3 поради.

Гжегож Колодко:

Я знову ж таки дам, мабуть, не пораду, не рекомендацію. Я б просто сказав, якби я був заступником міністра фінансів України, я би турбувався з приводу іноземного капіталу. Просто існує спокуса залучати чимало іноземного капіталу, здійснювати приватизацію банків, і ми про це чули, ми чули з дуже важливого досвіду України, як це робилося, що не все

повністю повинно приватизуватись, все-таки щось повинно залишатися в державній власності. Просто не завжди іноземний капітал вам буде допомагати. Капітал спрямований на бізнес, на найбільш можливий рівень оборотності і прибутковості. Інвестори приходять сюди не через красу українських жінок чи чоловіків, а вони приходять сюди через те, щоб тут отримувати прибутки.

Ми, фактично, працюємо в одній сфері, і ми працюємо над однією темою, над спільною метою, це нормально. Але я от не використовую поняття ринку енергетики або емансипації економіки, емансипованого суспільства. Україна є отим ринком, який розвивається. Я під цим поняттям ринку, що розвивається, маю на увазі, що з'являються та розвиваються нові можливості для бізнесу. Але треба бути дуже обережними, тому що не завжди ці можливості можуть бути використані в правильному напрямку і в правильному руслі, і на користь українського суспільства, а, навпаки, це буде зроблено за рахунок вашого суспільства і вашого фінансового сектора.

З іншого ж боку, ми трошки відставали. Зараз, можливо, ми в Польщі не відстаємо, але ми все-таки трошки теж відставали в аспектах управління і з технічними аспектами. Я 20 років тому дійсно боровся з цими питаннями некомпетентності деяких чиновників, які мені вказували: "Давай, приватизуй оцей банк і цей банк приватизуй, тому що нам потрібні інвестиції". А потім ішло в інший коментар: "В нас нема таких інвестицій, де ж наші інвестори? Ага, вони закордоном. Нам треба продати банк, продати банк іноземному інвестору. Все прекрасно, все чудово. Тоді ситуацію буде вирішено". І ще один аргумент, який наводився, звучав так: "Якщо Ви будете проводити дерегуляризацію дуже повільно, поступово, то це означає, що Ви комуніст, що Ви нічого не хочете змінювати, Ви не є хорошим реформатором. Якщо Ви швидко продаєте, значить Ви є хорошим реформатором". Але Ви продаєте це дешево, правильно? Це завжди так відбувається. Тобто для того, щоб продати правильно і добре, треба більше часу. Я не маю на увазі, що треба 100 років чекати, але треба добре продумати. Все-таки це має бути поступовий і поступальний процес. Так само і з залученням фінансового і іноземного капіталу.

Я от зі свого досвіду можу сказати, що коли я був радником і ніс відповідальність за економічну політику, то з мене першого питали, коли щось не так відбувалось в питанні приватизації певного банку. І мене чомусь ніколи у Франкфурті чи в Цюріху, чи Брюсселі, зокрема в Нью-Йорку чи у Вашингтоні, не запитав: "Коли Ви приватизуєте цей, наприклад, металургійний завод або ще щось таке". Мене запитували: "Коли ви приватизуєте комерційний банк"? Ми називаєм його в Польщі

Банк Хандльовий. Тобто завжди запитували, власне, про банки. Це зробив мій послідовник, я цього так і не зробив, тому що мала бути послідовність, мав пройти певний час, і треба було підходити до цієї процедури обережно. З їхнього банку, нам цей капітал потрібен, тому що рекапіталізація і наповнення банківського сектору це є необхідна річ, Україна цього потребує, але це передбачає також нові техніки управління. Я ще добре не знаю, який у вас зараз рівень управління. Можливо, краще, ніж 5 років тому, але абсолютно не такий хороший, як, скажімо, в Японії чи Люксембурзі. І це зрозуміло чому. Я 20 років тому був переконаний, що 90 відсотків працівників банків після приватизації будуть поляками, так воно і сталося. Фактично, навіть після того, як наші банки були викуплені іноземцями, все одно наші менеджери, це є професори наших польських університетів чи наші польські менеджери. Це дало їм роботу і це, таким чином, не повністю передало наші банки до рук іноземців. Ще один момент, я сьогодні прислухався до панелі, яка стосувалася корупції, боротьби з корупцією, оскільки для мене це дуже нестерпне поняття. Корупція це також конфлікт інтересів, я от пам'ятаю, коли десь в 90-х роках в Канаді я зустрічався з одним професором з Чеської Республіки, професором Еніганом, вже був колишнім президентом станом на той час. Він сказав: "Цей корумпований Рейган", а я сказав: "Ну як корумпований, чим він корумпований?" Він сказав, що корумпований, тому що прийняв мільйон доларів за дві лекції в Японії. Я сказав, "тобто це означає, що якщо я візьму певну суму за свої лекції, то я вже корупціонер?" Звичайно, ні, але такі слова і такі думки вже сигналізували наступному президенту Бушу, що треба, можливо, змінювати політику, бо люди можуть думати по-іншому.

Коли виникає такий конфлікт інтересів, ви мусите перестати працювати чи то в Міністерстві фінансів, чи то в Центральному банку, чи в якійсь іншій установі. Чи якщо ви є представником банку, менеджером банку. Тобто треба добре відслідковувати ці конфлікти інтересів. Ви можете працювати в банку, але тоді ви не може працювати регулятором. Тобто це є дві сфери, де мають бути чітко розподілені повноваження. Ви можете змінюватись на цих посадах, оскільки ваш досвід стане в пригоді, але ви не можете одночасно обіймати ці посади.

В Дубровнику проводилась також конференція. В той час я також зустрічався з представником Центрального банку Ізраїлю. Він мені сказав: "Ви знаєте, зараз я роблю досить мало, я от працював в IMF, де я працював більше. Зараз, працюючи в Ізраїлі, я працюю менше, але заробляю більше". Він змушений був змінити цю роботу у зв'язку з тим, що там виникав певний конфлікт інтересів.

20-25 комерційних банків для України це нормально. Мені здається, що вам сотня банків не потрібно, тому що це буде головний біль для вас. Тобто їх треба консолідувати.

Модератор:

Юрій, 5 хвилин на «Якби я був...». Ви вибираєте собі посаду і відповідаєте на наше запитання, можливо так?

Юрій Прозоров:

Так, можливо.

Модератор:

Тоді запитання: для реального сектору високі кредитні ставки є надвисокими. Що треба зробити, щоб ці ризики у позичальників зменшити, щоб відсоткові ставки стали набагато нижчі. Що би Ви порадили нам?

Юрій Прозоров:

Тут от є колеги, з якими я балотувався в Раду Національного банку. На жаль, це питання вже в минулому. Ми тоді багато сперечалися на комітеті, давали свої різні програми і бачення. Я тогдa скажу два моменти. Валютний. Національний банк тепер нам розповідає, що раніше був фіксований валютний курс, тепер ми прийшли к нашому знаменитому інфляційному таргетированию. Ставки будуть поступенно снижаться, и когда ставки снизятся, в трансмиссионном механизме Центрального банка наступит счастье, и все банки станут кредитовать под низкий процент, пока у нас будет валютный риск, который брало на себя государство. Все знают фамилию, имя, отчество человека, который разрешил на Украине кредитовать физические лица не в гривне, а в иностранной валюте. Если бы этого не произошло, мы бы не имели краха банковского сектора, который есть сейчас, в моем понимании вопроса. Поэтому есть два варианта, чтобы сделать процентные ставки ниже. Может я через 7 лет вновь стану кандидатом или членом Совета Национального банка, и мы будем проводить монетарную политику уже там по той стратегии, о которой мы говорили. Есть стратегия Национального банка, стратегия депутатская под руководством Сергея Рыбалки. Они диаметрально противоположны: либеральная и более протекционистская. Нам нужны два подхода. Первый, как ни странно, я могу посоветовать ввести назад кредитования в иностранной валюте на территории Украины. Только это сейчас возможно – снова запустит механизм кредитования под низкие ставки. Каким образом это сделать?

Два варианта. Как я говорил, при десуверенизации финансовой системы, которая состоялась сейчас, необходимо, чтобы здесь кредиты предоставлялись не украинскими банками, а некоторыми гибридными структурами по капиталу, которые бы имели рейтинг выше украинского суверенного рейтинга. Желательно на уровне польских или японских структур, которые бы брали на себя ту часть риска страхового, который ни один украинский банк даже с австрийским или итальянским, или другим капиталом на себя взять не может. Мы видим, как работает сейчас ЕБРР. Он стал напрямую кредитовать непосредственно малый и средний бизнес не через структуру, как мы в 90-х годах говорили в банке, а напрямую. Почему? Потому что он может давать дешевые кредиты. Нам нужно разработать такой гибридный, забытый сейчас почему-то план Маршалла для Украины, который был два года назад у всех на устах. Мы имеем 400 миллионов не оприходованных средств Мирового банка, мы имеем 600 миллионов макрофинансовой помощи ЕС, которую мы ждем уже целый год. Необходимо сформировать достаточно небольшой сначала пулл валютного фонда для Украины, который бы мог начать кредитовать малый, средний, возможно, частично живой крупный бизнес в валюте. Только так можно разгрызть тот клочок неплатежей, который есть. Это первый подход. Второй подход – это наша система, которая имеет первый уровень – Центральный банк. Его нельзя назвать национальным, он трансформировался.

Один из вопросов ренационализации Центрального банка, к которому депутаты сейчас готовятся по изменению мандата от инфляционного таргетирования, который, в принципе, никому не нужен, не помогает и ставки не снижает, к переходу, как у всех, к такой нон-ковенциальной монетарной политике борьбы с безработицей и стимулированию экономического роста. После этого финансовая стабильность и только стабильность в целом. И подход может быть такой, что, как сказал наш коллега с Японии, который делает очень много для нашей программы с государственными банками, нам нужны новые государственные банки. Банки, которые у нас пали жертвой универсализации – это УкрСиббанк и Ощадбанк. Это специализированные государственные банки, которые стали коммерческими банками с государственным капиталом. Это были кормушки еще при предшественниках. Это были, мы все помним, зеленые кредиты, энергорынок, чего там только не было. Нужно те банки, которые у нас имеются, расчистить, приватизировать.

Но нам нужны инструменты развития, которые есть в любых капиталистических странах, кроме Украины. Нам нужно экспортно-кредитное агентство в связи с Ексимбанком как специализированным банком по поддержке экспорта, нам нужен специализированный

ощадный банк. Я здесь полностью поддерживаю МВФ об отказе от стопроцентной гарантии государства для оощадного банка. Он должен работать с теми же условиями, когда не будет вот этой стратегии делания банка номер 2 за государственный счет и бороться с банком номер 1. И нам нужен Банк відбудови та розвитку, который также должен иметь не коррупционное, институциональное и все эти агентства, компании и прочее, а полностью быть под контролем зарубежных структур, с зарубежным финансированием и с лучшими стандартами германских, канадских и европейских структур.

Наши коллеги летали в Японию. Они говорили, что многое из японского опыта и депутаты, и банкиры должны здесь у нас применять по-новому, осмысленно, как сказал господин Тонако, и приспособливать к украинским вариантам, а не копировать. Тогда возможен будет запуск кредитования в валюте таким supra-national рейтингом, плюс создание государственных банков для приоритетного развития экспортно-кредитного агентства, Банка відбудови та розвитку. И я думаю стоит присмотреться к американскому опыту small business administration, непосредственно государственного кредитования малого и среднего бизнеса на местах. Вот только два таких подхода: сначала переходное в валюте и государственное кредитование без хищения государственных средств. Тогда мы на коммерческие банки не будем перекладывать, то, что мы 25 лет ошибочно делали, заставляли их "кредитуйте промышленность, кредитуйте приоритетные проекты, давайте дадим рефинансирование", как вспоминал бывший премьер-министр Кинах (2002-2004 года). Я был тогда главным консультантом аппарата Совета Национального банка. Мы работали у господина Буковинского, когда Гречинский был первым Главой Совета. Каких проектов мы там только не видели: вертолетостроения, еще что-то. Тогда, когда сказали, что Национальный банк может дать деньги, рефинансирование, то, если бы тогда это тихой сапой не заглохло, мы бы имели эти ветряки еще за 10 лет до того, как они появились на балансе Укрэксимбанка.

Мои предложения: для этого нужно посмотреть, какая стратегия развития банковского сектора лучше: депутатская или Национального банка. И, возможно, может быть взять с обеих стратегий и сделать одну стратегию для страны. То есть должны быть банки для Украины, а не Украины для банков.

Модератор:

Спасибо, господин Масару Танака, к Вам вопрос опять же: нужна ли все-таки Украине вот эта программа, может быть, план Маршалла должен быть? Как все-таки запустить экономику? Мы понимаем, что банковская

система, ну не способна сегодня запустить экономику и начать восстанавливаться. И вот тот маленький рост ВВП, который у нас сегодня есть, к сожалению, он греет, но не радует. И поэтому, возможно, государственные банки могли бы стать там авангардом, которые вот запустят эту экономику государства. Что вы думаете?

Масару Танака:

Так, насправді державні банки в Японії після Другої світової війни, коли Японія здійснила це чудо, повністю запрацювали, і це нам допомагало сформувати належну інфраструктуру. В ці часи приватні банки в нас були повністю виведені з ладу, вони не функціонували, тобто були лише державні банки, але в той же час наш Генеральний штаб під керівництвом США намагався скерувати Японію до того, щоб Японія розвивала свої фінансові установи, котрі би допомагали їй вийти з кризи. Але ми вирішили, що ми будемо самі собі допомагати своїми власними ресурсами. Саме тому в нас було досить багато працівників на той час, 20 тисяч. Це були не працівники, я маю на увазі саме банківські офіси, які приймали депозити в невеликих розмірах. Це, переважно, були депозити, які надходили з Великобританії після Другої світової війни. І ці депозити були використані Міністерством фінансів, оскільки приватні комерційні банки насправді не могли повертати ці депозити таким чином, аби ці інвестиції можна було певним чином інвестувати, вкладати в економіку. Тому до 1997 чи 1998 року, десь так, в нас вже розвинулось багато комерційних банків, які ми називали регіональними банками або комерційними по всій Японії. Вони поєднували в собі функцію роботи з малим та середнім бізнесом, тобто надання кредитів компаніям, які вже існували на ринку, які пережили кризові ситуації, але вони не надавали, не додавали коштів для нових, для стартапів, для компаній-ангелів, які лише створювались. Вони не хотіли ризикувати. Але, наприклад, Sony, Panasonic, Mazda, це приклади компаній, які були малим та середнім бізнесом станом на той час. І от регіональні банки в кожному регіоні Японії не могли би надати їм позики, оскільки вони були ризикованими. Відповідно, державні підприємства, державні банки під керівництвом Міністерства фінансів взяли цей ризик, і вони видали кошти компаніям малого та середнього бізнесу, а також деяким стандартам, а тепер ви бачите, з них розвинулись світові гіганти, які зараз абсолютно можуть працювати самостійно. Ці банки теж стали на ноги і функціонують як світові гіганти.

Насправді, є різний малий та середній бізнес. Не завжди ви можете вгадати, що певний малий бізнес стане гігантом в майбутньому лише тому, що надасте йому, наприклад, позику. Але має бути якась функція,

якийсь офіс, який регулює, насправді, видачу таких коштів. От в Японії ми, власне, таке регулювання проводили. Зараз ці компанії розрослися, вони не потребують наших позик, ми поступово зменшили навіть кількість державних банків, я про це говорив. Але тим не менше зараз нам потрібне оце експортно-імпортне агентство, комерційні банки цим займатись не можуть. Це, власне, роль державних підприємств та державних компаній, державних банків. Відповідно, ми маєм оцю експортно-імпортну агенцію, яка займається такими питаннями і яка може говорити про це з країнами усього світу.

Ще одне питання це надання необхідних коштів на позики. Тут треба бути дуже обережними, тому що державні банки затіняють комерційні банки певним чином, навіть в плані депозитного ринку. Ви знаєте, принципи економіки трошки інакші, у вас має бути конкуренція, власне, в рамках приватного сектору для того, щоб там виникали нові ідеї, з'являлися нові технології, щоб ми конкурувати зі світом. Державні банки не можуть забезпечити такий тип фінансування. Я вже говорив, що в нас є чіткий розподіл між державними банками і комерційними банками. Є чіткі функції державних банків, які є життєво важливими, але які є обмеженими. Є функції, які спочатку були в підпорядкуванні у державних банків, потім переходили на рівень комерційних банків чи навпаки. Тобто ми відслідковували ситуацію, як краще. І ми розробляли плани, ми відслідковували це, ми робили це знову ж таки поступово. Зараз в Україні два чи три банки, основні банки, які затіняють всі кредити, які надають комерційні банки. І, мабуть, для української економіки це не настільки добре, тому що має бути конкуренція з боку приватного сектору, з боку комерційних приватних банків, вони повинні генерувати ідеї, вони повинні генерувати нові технології. Тоді буде конкуренція і тоді буде конкуренція не лише в країні, а тоді буде конкуренція з банками світу. Для того, що вівся не сільськогосподарський чи сировинний експорт, а технологічний експорт з України.

Я думаю повинно бути певне агентство на державному рівні, яке, власне, забезпечить це регулювання. Я думаю, що комерційні банки цим займатися не повинні. Вони зараз повинні просто конкурувати між собою в рамках своїх, виділених їм функцій. Ось така моя рекомендація. Я спробую впровадити цю рекомендацію, спілкуючись з фінансовим комітетом, оскільки я зараз є радником Мінфіну України. Я сподіваюсь, що я поспілкуюсь з міністром і поспілкуюсь з дуже незалежним банком, Національним банком України, дуже незалежним з мого погляду, принаймні мені так здалося. Я говорив про кризу 1998 року, яка в нас була. Ми теж з тим стикалися, з розподілом функцій між Міністерством фінансів і Центральним банком. І все-таки в Японії Міністерство фінансів

є сильнішим органом, ніж Центральний банк. Про який аспект би ми не говорили: чи про Тойоту, яка є найважливішою японською компанією, чи про інші питання регулювання діяльності інших компаній. Але що мені також здається, що в Україні є дійсно незалежний Національний банк, але він повинен прислухатись до того, що говорять інші. Тобто ви не можете певні догми висловлювати, ви не можете точно знати, якою є правильна, стабільна монетарна політика. Треба прислухатись трошки до людей, тому що те, що ви робите, може не відповідати очікуванням. Тоді ви зіткнетесь з опором, ми з таким опором стикалися в Японії, в нас були непопулярні дії. Але от недавно було призначено пана Куруду, він є радником і він більше прислухається до того, що йому говорять і до тих цифр, які йому виставляють. Він навіть висловлює певні тези, але, на жаль, йому не завжди вдається цих тез дотриматись. Йому іноді говорять: "Ви не можете мати зараз рівень інфляції на рівні два відсотки, це нереально". Я от приїздив сюди, я пам'ятаю, в січні місяці, і НБУ виставило рівень інфляції, по-моєму, 4 відсотки. Ну я був досить здивований, тому що перед тим я бачив, що було виставлено 12 відсотків. Тут було 4. Тобто я думаю, що НБУ треба деякою мірою посилити, зробити їх політику строгішою, тому що, щоб перескочити, щоб досягти цієї зміни розриву на, фактично, 8 відсотків, ви повинні просто докласти жорсткіших заходів. Насправді, були застосовані інші заходи, і певні цифри все-таки змінилися так, як я цього не очікував, тобто можна навіть сказати, що Національний банк певною мірою спрогнозував ситуацію. Має бути політика, має бути стратегія, мають бути факти. Я от просто виявив станом на той момент, що, наприклад, в Міністерстві фінансів це питання взагалі не обговорювалось. Тобто ці цифри просто виставив Національний банк. У Верховні Раді це не було обговорено, в Мінфіні це не обговорювалось, просто було сказано – 12 відсотків або 4 відсотки. Можливо, ця цифра правильна і, можливо, якщо в НБУ є підрахунки, які можуть довести, що дійсно буде саме така цифра. Чому б вам не повідомити про це Міністерство фінансів і Верховну Раду і чому б це не знати людям, чому б це не знати громадянському суспільству, що ви будете робити так то і так то? Я думаю, що таким чином вам вдасться досягнути правильної реакції і правильних результатів. Це те, що я помітив поки що в Україні, під час свого перебування. Я не маю на увазі, що НБУ не має бути незалежним органом. Ні, має. Але просто навіть якщо ви є незалежним органом, ви маєте бути дуже підзвітними, дуже прозорими, тобто це означає, що все стає відомо, тобто всі знають про те, що планує робити в майбутньому Національний банк.

Модератор:

Дякую! Пані Анно, до Вас, напевно, найскладніше запитання сьогоднішнього вечора: як же все-таки повернути довіру громадян до банківської системи? Сьогодні в банківській системі України найнижчий показник довіри. Напевно, Ви проходили такі шляхи і гарно пам'ятаєте, як це було важко, коли професія банків стає непопулярною або такою, якій, недовіряють. І оцей рівень недовіри в суспільстві сьогодні надвисокий і банківська система від цього сильно втрачає. Дайте нам рекомендації, як пройти швидше цей шлях.

Анна Тчечінська:

Насправді відновити довіру дуже важко, але тут питання: чия це функція? Хто повинен відновлювати цю довіру? Адже це не лише робота Центрального, Національного банку, органів регулювання, органів нагляду, контролюючих органів. Ми сьогодні не говорили про законодавчу систему, про правову систему, про суди. Це насправді все комплексне питання, і вирішення цього питання також є комплексним, нам яким повинні працювати разом для того, щоб встановити цілісну основу, в рамках якої люди відчували би себе впевненими, відчували би довіру до банківської системи. Ми не говорили про систему банківських гарантій. Якщо б ми знали, що у нас є гарантії, то все було б краще. Наприклад, в 100 тисяч злотих в Польщі це банківська гарантія. Ми знаємо, що це значить сильна установа. У нас навіть буде створена ще одна організація, яка буде займатися наданням цих банківських гарантій, регулюванням цього питання, це планується наступного місяця. Це означає, що громадяни будуть відчувати, звичайно, що вони в безпеці. Тобто питання це потрібно регулювати, і треба, звичайно ж, аби громадяни чітко знали, як відбувається регулювання ситуації, тому що деколи перевірка проводиться кожні 3, 4, 5 років. Якість цієї перевірки, я б сказала, неналежна. Тому, якщо ви забезпечите правильний нагляд, правильну перевірку і, звичайно, незалежність Центрального, Національного банку, і належне реагування та прозорість, підзвітність цього Центрального банку, а також комунікацію з громадянським суспільством, з громадськістю, коли ви все будете пояснювати, то це буде підвищувати довіру. Так, зараз ми проходимо дуже складний період, перед нами стоять нові виклики і завдання.

В мене є презентація, і на останньому слайді показані чотири основні сфери проблем, це макроекономіка, макроекономічна політика, макроекономічний клімат, оскільки зараз в більшості країн в нас дуже низькі відсоткові ставки, і це, звичайно, впливає на прибутковість банків. Є в нас також інший уже серйозний фактор, тому що ми проводили дослідження.

Отже, провідні банківські регулятори та аналітики визначили, що є певні питання кібербезпеки, і ці питання кібербезпеки це є питання номер два, за рейтингом. Це означає, що ми повинні інвестувати в технології і законодавство, в правила. Це не означає, ми маємо вже реалізовувати, впроваджувати певне законодавство, але ми повинні кожного року змінювати щось, тому що ситуація змінюється, і ми повинні змінювати щось, відповідно реагуючи. Також ми спостерігали певну зміну, певний перехід від банківського сектору до небанківського сектору, а це теж ризикована ситуація. Коли щось відбувається в небанківському секторі, ми це називаємо тіньова банківська економіка, тіньовий банківський сектор, то це означає, що уряд, Центральний банк, Національний банк, який насправді відповідає за фінансову стабільність, не контролює ринок, тобто ринок не перебуває під його контролем. Якщо ж ми не можемо контролювати всі ці питання, то ми втрачаємо довіру, ми втрачаємо впевненість людей, і, звичайно ж, стимулювати економіку таким чином буде надзвичайно важко. Тобто це робота багатьох органів, в першу чергу правової системи, судової системи і законодавців.

Модератор:

Прийшов час питань і відповідей. Будь ласка, якщо є запитання в залі, піднімайте руку, дівчата до вас підійдуть з мікрофоном, і ви можете задавати своє запитання. Є перше запитання.

Учасник:

Доброго дня, мене звати Майкл Голд. Дуже дякую за таку інформативну панель. Я вирішив сказати декілька моментів. По-перше, я почув про можливість переходу до так званого банку розвитку. Тобто було названо поняття банку розвитку, але в різних країнах це дало різні результати. Насправді такий банк розвитку може бути дуже успішним, оскільки, наприклад, в Сполучених штатах малий та середній бізнес дуже добре розвивався в наслідок цього, це треба брати до уваги. Але треба бути дуже обережним з приводу фінансового ринку. Звичайно, всі хочуть знизити процентні ставки, всі цього хочуть, абсолютно, але є приклади країн, де були знижені такі процентні ставки, і це привело, насправді, до того, що банки перестали надавати позики малому та середньому бізнесу, тобто обережно підходьте до цього. Також у Сполучених штатах кредитування малого та середнього бізнесу зараз не дуже активно здійснюється банками. А звідки ж беруться гроші? Гроші беруться з різних інших установ, з компаній, ми маємо інші установи. Я не маю на увазі, що у вас має існувати багато небанківських установ, над якими не буде жодного рівня контролю, але я думаю, що також має бути така

альтернатива. Тобто очікувати, що банки будуть надавати позики для створення невеличких стартапів, малого та середнього бізнесу на короткострокову перспективу, це не зовсім реалістично для того, щоб досягнути того, що Україна очікує. Думаю тут треба поєднувати кілька елементів, які треба брати до уваги. Дякую.

Юрій Прозоров:

Я как бывший зампред украинской госфинансовой службы, которая регулировала небанковский финансовый рынок, могу сказать следующее. Мы с госпожой Тчичинской прошлого года дискутировали о кредитных союзах и переходах в кооперативные банки как в Польше, так и в Украине. Это не банковские кредитные учреждения. Когда у нас был кризис кредитных союзов, ко мне как к комиссионеру и заместителя главы приходили многие вкладчики кредитных союзов. Я каждый четверг их принимал десятками. Тогда кредитные союзы в Украине давали 37 процентов годовых, банки давали 18. К сожалению, могу сказать, сколько бы мы не проводили финансовую грамотность, ко мне приходили и говорили: "Я вкладчик 15 кредитных союзов, то есть это небанковские кредитные учреждения, 12 из них разорились". Не было гарантий государства. Куда эти кредитные союзы вкладывали? Были вместе с накрутками до 300, до 500 процентов годовых. Малый бизнес может отработать под 500 процентов годовых с пенями? Они лопались и, к сожалению, сейчас кредитные компании, которые есть на рынке.

Посмотрите на Украине на каждом столбе стоит: «Дадим кредит. До 1000 процентов годовых». Нужно следить за этим рынком? Нужно. Сможет ли он давать стартап в 1000 процентов годовых? Некое долговое рабство из-за того, что банковская система не работает сейчас, не дает вменяемую процентную ставку, в том числе и индивидуальным предпринимателям, и инвесторам. Здесь не может быть такой большой, с моей точки зрения, доверия к небанковскому финансовому рынку.

Мы дискутировали на другой панели сегодня с председателем комиссии по ценным бумагам Украины Тимуром Хромаевым. Он говорит, что, к сожалению, сейчас кроме депозитов и государственных облигаций, нет у нас инвестиционных инструментов на Украине. Не корпоративных облигаций, в которых много было дефолтов, ни муниципальных, они будут над этим работать и развивать, но экономику нужно запускать уже сейчас. Поэтому я считаю, что государственные банки, которые будут созданы, должны давать льготную процентную ставку. А стартапы сейчас в IT должны привлекать пока с помощью западных ангелов, венчуров. И здесь под небанковские финансовые учреждения они не смогут, к сожалению, еще год или два привлекать, пока этот рынок не будет

зачищен, и точно так же, как зачищен банковский сектор. И изменения, которые готовятся по меморандуму МВФ, о том, что комиссия по надзору за небанковскими финансовыми услугами будет у нас разделена между Национальным банком и Комиссией по оценочных бумагах, надзор за этим сектором очень важный, но очень тяжелый и он будет усилен. Без надзора нельзя давать возможность кредитовать обманывать людей. Это мое мнение.

Учасник:

Я спробую прояснити. Я коли говорив про небанківські фінансові установи, я мав на увазі не депозитні, тобто коли установа бере депозити чи інвестиції у громадськості. В цьому випадку, звичайно, так, Ви абсолютно праві. Я тут говорю, власне, про ті, які використовують свої власні кошти для того, щоб їх кредитувати.

Учасник:

Станіслав Аржевітін, в мене запитання до пані Анни. Перше просте запитання, скажіть, будь ласка, у Вашій Конституції записано, яка головна функція Центрального банку Польщі? Це просте запитання. Більш складне запитання: Ваша країна співпрацює з Міжнародним валютним фондом, підписує всілякі меморандуми. У нас на найближчому тижні буде широка дискусія щодо підписання меморандуму у січні. Скажіть, будь ласка, моє запитання, як Вашому Центральному банку вдається уникнути проблем, які виникають, коли Міжнародний валютний фонд встановлює монетарні агрегати та жорсткі обмеження по чистим внутрішнім активам, по зовнішнім чистим резервам, по монетарній базі, і як вам вдається відстояти свої національні інтереси в частині того, щоб збільшувати грошову базу, в частину того, щоб дозволяти більше внутрішніх активних операцій, а це, власне кажучи, кредитування економіки. Будь ласка.

Анна Тчечінська:

Згідно з нашим законодавством, Центральний банк, власне, несе відповідальність за стабільність цін. Це найважливіша частина, це найбільша його функція. Тобто фактично це інфляція, це робота з інфляцією. В кожному законі в нас, фактично, певним чином обговорюється монетарна політика, тим чи іншим чином йдеться про стабільність цін і про стабільність процентної ставки. Але також ми і не несе відповідальність певним чином за фінансову стабільність, тобто стабільність фінансового ринку. Останнім часом, останні 5 років, ми вирішили, що потрібно створити новий підрозділ Центрального банку, це комітет, який несе відповідальність за всі системні ризики, тобто ми

ввели нову функцію. І на даний момент в банківському секторі є надлишок ліквідності. Це означає, що у зв'язку з надходженням європейських коштів, які ми беремо у Євросоюзу, монетарна маса зростає.

Наша монетарна база, операції на відкритому ринку дозволяють нам певним чином утримувати рівень процентних ставок на такому рівні, на якому нам це потрібно. І ми контролюємо монетарну базу в банківському секторі для того, аби досягнути, власне, тих цілей, які встановлюються нашою Радою, що несе відповідальність за монетарну політику. Я не можу сказати, що в нас були з МВФ якісь проблеми, навіть якщо ми хотіли відстоювати певні інтереси там з технічними питаннями чи на початках. Ми пробували з ними щось обговорювати, щось пояснювати їм. Звичайно ж, немає якоїсь універсальної концепції, яка була б панацеєю.

Тому кожна країна має свою історію, свої традиції, свої інтереси, свої характеристики і, відповідно, свої позиції, які вона повинна відстоювати. Тому дуже важливо обговорювати з МВФ, власне, вашу поточну ситуацію і ваш підхід, як би ви хотіли вирішити свої проблеми. Я не знаю, чи я повністю відповіла на ваше запитання, але принаймні я спостерігала, що ви ведете певну діяльність з монетарним фондом, з Міжнародним валютним фондом. Я спостерігала за цією діяльністю, тому що ви знаєте, що наш банк підписав з НБУ угоду про СВОП (SWAP), про операції СВОП. Це дуже важливо для країни, для стабілізації іноземних резервів на належному рівні, для утримання цих резервів на належному рівні. І я думаю, що у ваших інтересах, власне, відслідковувати всі структурні звіти і довести те, що ви зможете реалізувати ті і наступні кроки, які плануються в банківському секторі, а банківський сектор для економіки є одним з центральних.

Модератор:

В нас залишилось 2 хвилини. Я думаю, що ми два запитання ще нашим спікерам задамо і будемо завершувати. Чи є бажані задати запитання?

Гжегож Колодко:

Після того, що вже сказано, особливо про Центральний банк, про Національний банк, ми знаємо, чому американці на доларі пишуть, що не в Федеральний резерв ми віримо, а в Бога ми віримо. Пам'ятайте, що Центральний банк це не є, знов ж таки, рецепт, універсальний рецепт. Дуже багато також залежить від Міністерства фінансів, від держави, від уряду. Наприклад, ми багато чого зробили добре, але багато було і помило.

Модератор:

Ми будемо завершувати. Я хочу подякувати всім спікерам за гарну працю.